

I. COĞRAFİ KONUM

Bugünkü TC sınırları içinde bulunan alan Türkiye olarak adlandırılmaktadır. Türkiye, Kuzey Yarım Küre’de, Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarının ortasında, bu kıtaların birleştiği alanda bulunmaktadır. Türkiye’nin izdüşüm alan olarak belirlenen yüzölçümü toplam 780 576 km² dir. (Kimi yabancı kaynaklarda bu rakam 779 542 km² olarak veriliyor. Bkz. Fischer Weltalmanach 2008, sf. 249) Türkiye yüzölçümü, dünya üzerinde kapladığı alan itibarıyla dünyanın en büyük ülkeleri arasında 36. sırada bulunmaktadır. Topraklarının %3’ü (23 721 km² si) Avrupa kıtasında (Trakya), % 97’si (756 855 km² si) de Asya kıtasında (Anadolu) bulunmaktadır.

Türkiye 36°-42° Kuzey enlemleri, 26°-45° Doğu boylamları arasında yer alır. Şeklen bir dikdörtgene benzer.

Türkiye’nin kuzeydeki en uç noktası 42°06’ kuzey enlemi; 34°58’ doğu boylamında, Sinop ilinde İnceburun’dadır. Güneydeki en uç nokta ise 35°51’ kuzey enlemi; 36°06’ doğu boylamında, Hatay ili Yayladağ ilçesinin Topraktutan (Beysun) köyünün güneyinde bulunmaktadır.

Türkiye’nin Batı’daki en uç noktası 40°07’ kuzey enlemi; 25°40’ doğu boylamında, Gökçeada’daki Avlaka Burnu’dur. Doğudaki en uç nokta ise 39°37’ kuzey enlemi; 44°48’ doğu boylamında, Küçük Ağrı dağının 34 km doğusunda, Türkiye/ İran/ Nahcivan (Azerbaycan)/

Ermenistan sınırlarının kesiştiği noktadır. (Coğrafya Ek 1, sf. 284)

Ülkenin doğusu ile batısı arasında 19° boylam farkı, dolayısıyla gerçekte 76 dakikalık zaman farkı vardır. Ancak Türkiye içindeki saat farklarını ortadan kaldırmak için, Türkiye'nin dünya saat sistemindeki yeri 1925 yılındaki saat dilimleri esas alınarak bütün Türkiye için 30° doğu boylam saatine göre ayarlanmıştır. Bu nedenle Türkiye saati Greenwich'teki başlangıç meridyenine göre 2 saat öndedir.

Türkiye'nin doğu ucu/ batı ucu arası mesafesi takriben 1565 km; kuzey ucu-güney ucu arası mesafesi ise takriben 650 km'dir.

Türkiye hem Avrupa'daki, hem Asya'daki bölümüyle iki yarımadadan oluşmaktadır. Trakya bölümü Karadeniz ve Ege ile çevrili; Anadolu bölümü ise kuzeyde Karadeniz, batıda Ege Denizi, güneyde ise Akdeniz ile çevrilidir. Trakya ve Anadolu yarımadaları birbirlerinden bir iç deniz konumunda olan Marmara Denizi ile ayrılmaktadır. Marmara Denizi İstanbul Boğazı (Bosphorus) ile Karadeniz'e, Çanakkale Boğazı (Dardanelle) ile Ege Denizi'ne bağlanır. (Coğrafya Ek 2, sf. 285) Bu iki boğaz Avrupa ile Asya'yı birbirinden ayırır ve iki kıtanın birbirlerine en çok yaklaştığı yerlerdir. İstanbul boğazı üzerindeki Boğaziçi ve Fatih Sultan Mehmet Köprüleri kelimenin gerçek anlamında iki kıtayı birleştiren köprülerdir. Türkiye kıyılarının toplam uzunluğu- ada kıyıları dahil- 7 478 km'dir.

Türkiye'yi Çevreleyen Denizler

Karadeniz

Karadeniz, bol su taşıyan akarsularla beslendiğinden ve bol yağışlı bir bölgede bulunduğundan su seviyesi yüksektir.

Bulunduğu enlem nedeniyle suların sıcaklığı Akdeniz sularına göre daha düşüktür.

Derinlerde kükürtlü hidrojen gazının bulunması, 200 m'nin altındaki derinliklerde deniz canlılarının yaşamını engeller.

Tuzluluk oranı, % 0,18'dir.

Karadeniz'in su seviyesinin yüksek ve tuzluluk oranının düşük olması nedeniyle Karadeniz'den Marmara Denizi'ne doğru bir üst akıntı bulunmaktadır. Marmara Denizi'nden de Karadeniz'e doğru alt akıntı bulunur.

Marmara Denizi

Marmara Denizi sularının özelliği bakımından, Akdeniz ile Karadeniz arasında bir geçiş özelliği gösterir. Karadeniz'den olan üst akıntı nedeniyle yüzeyde % 0,23 tuzluluk oranı, Akdeniz'den olan alt akıntının etkisiyle derinlerde % 0,36 civarındadır.

Akdeniz'in tuzlu suları alt akıntı ile Karadeniz'in az tuzlu suları ise üst akıntı ile Marmara Denizi sularına karışır.

Ege Denizi

Sularının özellikleri bakımından Akdeniz'e benzerlik gösterir. Tuzluluk oranı, Ege Denizi'nin kuzeyinde yaklaşık % 0,33, güneyinde ise yaklaşık % 0,37 dir.

Akdeniz'in tuzlu suları alt akıntı ile Ege Denizi sularına karışmaktadır. Karadeniz'den ise Ege Denizi'ne doğru üst akıntı bulunmaktadır.

Akdeniz

Akdeniz sularının sıcaklığı Ege, Marmara, Karadeniz'e göre daha yüksektir.

Bulunduğu enlem nedeniyle sıcaklık ve buharlaşma fazladır. Buna bağlı olarak, tuzluluk ora-

nı % 0,36 ile % 0,39 arasında değişir.

Akdeniz'in çok tuzlu yoğun suları dip akıntı ile Marmara Denizi'ne ulaşır.

Türkiye'nin Sınırları ve Komşuları

Türkiye değişik özelliklerle (dağlık, düzlük ve deniz) belirlenen uzun sınırlara sahiptir. Kara sınırları yaklaşık 2753 km, deniz sınırları yaklaşık 5769 km olmak üzere toplam sınır uzunluğu 8522 km'dir.

Kuzeybatıda Yunanistan ve Bulgaristan; kuzeydoğuda Gürcistan, Ermenistan, Nahçıvan (Azerbaycan); doğuda İran; güneydoğu'da Irak ve Suriye ile kara sınırları vardır.

En uzun sınır 877 km'lik Suriye, en kısa sınır 9 km'lik Nahçıvan sınırındır.

Karadeniz kıyısındaki Revze Deresi ağzından başlayan ve Edirne'nin kuzeybatısına kadar uzanan Bulgaristan sınırı yaklaşık 269 km uzunluğundadır.

Edirne'nin güneyi ile güney batısındaki Karaağaç'ı Türkiye topraklarında bırakarak Meriç Irmağı'nı izleyen Yunanistan sınırı, Enez'in batısında Ege Denizi kıyısında sonlanır. Türkiye-Yunanistan sınırının uzunluğu yaklaşık 212 km'dir.

Çoruh Irmağı ağzının güneyindeki Sarp köyünde başlayan, Arpaçay ve Aras Irmağı boyunca uzanarak İran sınırına ulaşan, Gürcistan (276 km), Ermenistan (325 km) ve Nahçıvan (Azerbaycan) (9 km) sınırlarının toplam uzunluğu 610 km'dir.

İran sınırı yüksek dağların doruklarını izleyen yaklaşık 454 km uzunluğunda bir sınırdır. Aras Irmağı ile Van ve Urmiye gölleri havzalarını birbirinden ayıran su bölümü çizgisini izler. Irak'la sınırın başladığı Kelsim Gediği'nde sonlanır.

Irak sınırı Hakkari yöresindeki yüksek dağlık bir kesimden geçerek Habur Çayı'nın Dicle Irmağı'na katıldığı noktada sonlanır. Uzunluğu yaklaşık 331 km'dir.

Suriye sınırı Bağdat Demiryolu'nun hemen güneyini izler ve Güvercinkaya'da Akdeniz sınırına ulaşır. (Coğrafya Ek 3, sf. 286)

Türkiye Karadeniz kıyısını Bulgaristan, Romanya, Ukrayna, Rusya ve Gürcistan ile paylaşmaktadır.

Fiziki Coğrafya

Türkiye Avrupa'da Pireneler'den başlayan ve Asya'da Himalayalar'a kadar uzanan **Alp Kıvrımı Kuşağı** üzerinde bulunmaktadır. Şu anda geçerli görüşe göre birinci zaman (Paleozik) ve üçüncü zaman (Tersiyer) dönemlerinde yer kabuğu hareketleri sonucu, Anadolu yükselirken orta kesimler çukurlaşmıştır. Kuzey ve güneyde Alp Kıvrımlarına ait sıradağlar ile dağ sıraları arasında Menderes, Kızılırmak, Bitlis gibi çöküntü hendekleri oluşmuş ve ülkeyi çevreleyen denizler de derinleşmiştir. Güneydoğu Anadolu ve Musul bölgesinde birbirinden ayrı yöne ve birbirine doğru eğilimli kıvrımlar oluşmuş, buna bağlı olarak da çukur ovalar ortaya çıkmıştır. Ege Denizi'nde çöküntüler dördüncü zaman başlarında da sürmüştür. Çukur alanlar Akdeniz'in sularıyla örtülürken, yüksek olan yerler adalara dönüşmüştür.

Tektonik Yapı/ Deprem Bölgesi:

Türkiye tektonik yapısı açısından bir deprem ülkesidir. Topraklarının neredeyse tamamı (% 98'i) deprem riski altındadır. Tektonik yapı açısından Türkiye'nin konumu şöyledir: Türkiye Anadolu Plakasının üzerinde bulunmaktadır, kuzeyinde Avrasya Plakası, güneyinde Afrika ve

Arap Plakaları, doğusunda Doğu Anadolu Bloku, batısında Ege Bloku bulunmaktadır.

Avrasya Plakası en büyük plakalardan biridir ve yılda 5 mm hızla kuzeye doğru hareket etmektedir, buna karşı Afrika Plakasının kuzeye doğru hareket hızı yılda 19 mm'dir. Bunun anlamı Anadolu Plakasının Avrasya Plakasına doğru sıkıştırılması, bu sıkıştırma sonucu yılda 23 mm'lik bir hızla batıya doğru hareket etmesidir. Depremler bu hareketlerin doğal sonucudur. Türkiye'nin çok önemli bir bölümü I. derecede deprem bölgesi üzerindedir. (Coğrafya Ek 4, sf. 287)

Yeryüzü Şekilleri ve İklim

Türkiye'nin üzerinde bulunduğu alanda dördüncü zaman (Kuvaterner) başlarına kadar yarıdağ etkinlikleri yaşanmıştır. Bunun sonucu olarak Türkiye'deki yüzey şekilleri içinde büyük volkanik ve tortul kaya kütleleri belirleyici yer tutar. Türkiye'nin ortalama yüksekliği 1131 metredir. Bu ortalama yüksekliği 330 metre olan Avrupa kıtasının 3,5 katı kadar bir yüksekliktir. Ortalama yüksekliği 1050 metre olan Asya kıtasının ortalamasının da üzerinde yüksek bir ülkedir Türkiye. Türkiye'de ortalama yükseklik batıdan doğuya doğru artmaktadır.

Kuzey ve Güney'de dağların genel olarak denizlere paralel olarak uzanması, denize olan yakınlık ile uzaklık ve yükselti iklimi, yağış cins ve miktarı ile bitki örtüsünü önemli ölçüde etkilemektedir.

Türkiye kuzey yarımkürede "ılıman iklim kuşağı" üzerindedir. Bununla birlikte, kendi içinde Akdeniz iklimi, Karadeniz iklimi ve Karasal iklim sınıflaması yapılabilir. (Coğrafya Ek 5, sf. 288)